

Aansprakelijkheid voor Eigen Gedrag

in het Wetsvoorstel Boek 6 (55K3213001)

Prof. dr. Marc Kruithof (UGent)

Hoofdstuk 2, Afdeling 1 in Wetsvoorstel

- Art. 6.6: wettelijke basis voor aansprakelijkheid voor fout
- Art. 6.7: wat begrepen onder een fout
- Art. 6.8: uitsluiting foutaansprakelijkheid i.g.v. overmacht
- Art. 6.9: uitsluiting foutaansprakelijkheid i.g.v. dwaling, noodtoestand, overheidsbevel, wettige verdediging en toestemming benadeelde
- Art. 6.10: uitsluiting aansprakelijkheid minderjarigen < 12 jaar
- Art. 6.11: matigingsmogelijkheid voor minderjarigen $\geq$ 12 jaar
- Art. 6.12: matigingsmogelijkheid voor (inherent) geestesgestoorden

Structuur van Wet

- Art. 6.6 = wettelijke basis voor aansprakelijkheid voor eigen gedrag
  - aansprakelijkheid = (gehoudenheid tot) verbintenis schadeloosstelling (art. 6.32)
- Bepalingen in art. 6.7 – 6.9
  - betreffen aansprakelijkheid genererend feit (AGF) in art. 6.6
- Bepalingen in art. 6.10 – 6.12 (minderjarigen en geestesgestoorden)
  - betreffen alle aansprakelijkheden (niet alleen art. 6.6)
    - horen niet thuis in Hoofdstuk 1, Afdeling 1
  - voorstel betere structuur:
    - art. 6.10 hoort in toe te voegen Hoofdstuk 1, Afdeling 4 ‘Uitsluitingen’
    - art. 6.11 – 6.12 hoort in nieuw Hoofdstuk 5, Afdeling 4 ‘Matiging’

AGF in art. 6.6: Doctrinale Voorstelling

- Regel in art. 1382 Oud BW = aansprakelijkheid indien schade veroorzaakt door fout
  - foutbegrip in art. 1382 Oud BW
    - objectief element = onrechtmatigheid
      - onzorgvuldigheid of niet-naleving gedragsregel van objectief recht
      - zonder rechtvaardigingsgrond
    - subjectief element = schuld = afwezigheid schulduitsluitingsgrond
      - gedrag kan aan persoon worden toegerekend (want 'willens' gesteld)
      - gedrag kan aan persoon worden verweten (want 'wetens' gewild)
- Regel in art. 6.6 BW = aansprakelijkheid indien schade veroorzaakt door fout
  - foutbegrip in art. 6.7 = onzorgvuldigheid of niet-naleving objectief recht
  - werkelijke regel = aansprakelijkheid indien schade veroorzaakt door fout van persoon van 12 jaar oud of ouder zonder grond van uitsluiting van aansprakelijkheid (≠ art. 6.6)

Onrechtmatigheid: Onzorgvuldigheid

- Vermeld als 'fout' in art. 6.7, §1
- Omschreven in art. 6.7, §2: "De zorgvuldigheidsnorm vereist een gedrag dat overeenkomt met dat van een voorzichtig en redelijk persoon in dezelfde omstandigheden geplaatst"
  - standaard = maatmens
    - = gepast voor mogelijkheden mens: kenmerken *l'homme moyen* (QUETELET)
      - MvT (= CHA): rechter bepaalt relevantie individuele kenmerken
        - = vergissing: individuele kenmerken betreffen toerekenbaarheid en verwijtbaarheid (= subjectieve facet van de fout) [zie *slides* 14 – 16]
        - = niet gepast voor inhoud redelijkheid (ook *l'homme moyen* begaat zonden)
    - redelijkheid = proportionaliteit voor- en nadelen voor alle betrokkenen
- accuratere formulering: "Gedrag is onzorgvuldig indien het in de concrete omstandigheden onredelijk is"

Onredelijk 'in Omstandigheden'

1° “de redelijkerwijze voorzienbare gevolgen van het gedrag”

- voorzienbaarheid betreft verwijtbaarheid [zie *slide* 16], niet redelijkheid gedrag
→ beter: “de omvang en aard van risicoverhoging die het gedrag inhoudt”

2° “de kosten en inspanningen nodig om de schade te vermijden”

- beter: “de voor- en nadelen van mogelijke voorzorgsmaatregelen of alternatief gedrag”

1° + 2° ≈ sociale/maatschappelijke efficiëntie rekening houdend met alle belangen

3° “stand van de techniek en van de wetenschappelijke kennis”

= mogelijkheden inzake 1° & 2° + verwijtbaarheid (kennis)

4° “eisen goed vakmanschap en goede beroepspraktijken” = consensus over 1° en 2°

→ hogere maatstaf voor professionele aansprakelijkheid

5° “beginselen goed bestuur en goede organisatie” = consensus over 1° en 2°

Onrechtmatigheid: Inbreuk op Objectief Recht

- Vermeld als 'fout' in art. 6.7, §1
    - “schending van een wettelijke regel die een bepaald gedrag oplegt”
= gebrekkig geformuleerde bevestiging van eenheidsleer
      - hoeft niet 'wettelijk' te zijn: volstaat dat regel behoort tot objectief recht
      - hoeft geen 'bepaald' gedrag op te leggen: schending inspanningsplicht impliceert onzorgvuldigheid (zelfde maatstaf) = onrechtmatig
- Kans gemist: negeert
- discussie over in welke mate eenheidsleer geldt (= positiefrechtelijk)
  - discussie over al dan niet wenselijkheid van eenheidsleer (= *de lege ferenda*)

Onrechtmatigheid: Inbreuk op Subjectief Recht

- Art. 6.7, §1
  - vermeldt inbreuk op (subjectief) recht niet als 'fout'
  - vat het wel want impliceert schending gedragsregel objectief recht
- Toch jammer niet afzonderlijk vermeld, want eigenlijk verschillen inzake
  - rechtvaardigingsgronden [zie *slides* 9 – 12]
  - vereisten verwijtbaarheid ('wetens' gestelde onrechtmatigheid) [zie *slide* 15]
    - kenbaarheid objectief recht
    - tegenwerpbaarheid subjectief recht

Rechtvaardiging van Onzorgvuldigheid

- (Geldig) bevel overheid (of wet)
  - naleving = maatschappelijk gewenst
    - rechtmatig, ook als *in concreto* niet efficiënt (en dus onzorgvuldig)
  - terecht vermeld in art. 6.9, 3° want nodig (gezien art. 6.7)
- Noodtoestand (incl. wettige verdediging)
  - proportionaliteitsvereiste → gedrag ≠ onzorgvuldig
  - overbodig vermeld in art. 6.9, 2° en 4° (gezien art. 6.7)
- Uitoefening subjectief recht
  - = rechtmatig, ook al is dit gedrag *in concreto* onzorgvuldig
    - tenzij rechtsmisbruik, want dat is inbreuk op objectief recht (art. 1.10 BW)
  - onterecht niet vermeld in art. 6.9 (gezien art. 6.7)

Rechtvaardiging van Inbreuk Objectief Recht

- Noodtoestand (incl. wettige verdediging)
  - naleving regel is *in concreto* 'al te' onredelijk → maatschappelijk onwenselijk
  - terecht vermeld in art. 6.9, 2° en 4° want nodig (gezien art. 6.7)
- (Geldig) bevel overheid (of wet)
  - gedrag vereist door geldig bevel of geldige wet ≠ inbreuk op objectief recht
→ rechtmatig, want geen 'fout' in de zin van art. 6.7
  - overbodig vermeld in art. 6.9, 3° (gezien art. 6.7)
- Uitoefening subjectief recht (= conform objectief recht)
  - inbreuk op objectief recht kan niet binnen uitoefening subjectief recht vallen
  - terecht niet vermeld in art. 6.9 (vermelding zou overbodig zijn gezien art. 6.7)

Rechtvaardiging van Inbreuk Subjectief Recht

- (Geldig) bevel overheid (of wet)
  - gedrag vereist door geldig bevel of geldige wet ≠ inbreuk op subjectief recht
→ rechtmatig, want geen 'fout' in de zin van art. 6.7
  - overbodig vermeld in art. 6.9, 3° (gezien art. 6.7)
- Uitoefening subjectief recht (= conform objectief recht)
  - inbreuk subjectief recht kan niet binnen uitoefening subjectief recht vallen
  - terecht niet vermeld in art. 6.9 (vermelding zou overbodig zijn gezien art. 6.7)
- Noodtoestand (incl. wettige verdediging)
  - ook al is gedrag niet onzorgvuldig, het blijft een inbreuk op iemands recht
  - ja, noodtoestand verleent inbreukpleger 'toestemming' voor inbreuk
  - maar is het (terecht) een grond voor uitsluiting aansprakelijkheid?
  - onterecht vermeld in art. 6.9, 2° en 4°?

Toestemming Benadeelde

- Bij inbreuk op subjectief recht
    - door toestemming is er geen inbreuk op recht → gedrag ≠ onrechtmatig
    - overbodig vermeld in art. 6.9, 5° (gezien art. 6.7)
  - Bij inbreuk op objectief recht en onzorgvuldigheid (fout volgens art. 6.7)
    - gedrag blijft onrechtmatig in zoverre strijdig met objectief recht of onzorgvuldig
    - *ratio*: als 'geldige' afstand van belang → hoeft niet beschermd
    - hoort niet in art. 6.9, 5° (zelfs niet in Hoofdstuk 1, Afdeling 1) want
      - ≠ rechtvaardigingsgrond: gedrag (op zich) blijft maatschappelijk onwenselijk
      - ≠ schulduitsluitingsgrond: gedrag blijft toerekenbaar en verwijtbaar
- = uitsluiting van aansprakelijkheid wegens afstand van belang
- dient te gelden bij elke aansprakelijkheid, ongeacht AGF, niet alleen bij fout
  - hoort in toe te voegen Hoofdstuk 1, Afdeling 4 'Uitsluitingen'

Subjectief Facet van de Fout: Schuld

- MvT (= CHA) beweert dat subjectief facet werd
  - ‘opgeheven’, ‘terzijde geschoven’, ‘weggelaten’, niet meer ‘gehandhaafd’
  - ‘wetens en willens’ vereiste zou niet meer gelden
  - maar is dat wel zo?
- Een persoon treft alleen schuld voor onrechtmatigheid indien
  - onrechtmatigheid toerekenbaar aan persoon
    - = feitelijke relatie tussen onrechtmatigheid en beslissingsproces persoon
    - gedrag gevolg van vrije keuze
    - onrechtmatigheid is ‘willens’ (*librement*) gesteld
  - toegerekende onrechtmatigheid verwijtbaar
    - = normatieve beoordeling van beslissing
    - keuze was tekortkoming van de rede
    - beslissing is ‘wetens’ (*consciemment*) genomen

Toerekenbaarheid (*imputabilité*)

- Schuld veronderstelt mogelijkheid onrechtmatigheid niet te begaan
  - vereist niet dat persoon concreet gestelde gedrag *wilde*
  - volstaat dat (concrete) persoon gedrag *kon vermijden* als deze had gewild
- Dus ondanks onrechtmatigheid geen aansprakelijkheid i.g.v.
  - overmacht → gedrag = rechtstreeks gestuurd door onweerstaanbare kracht
    - gedrag ≠ gewild
    - valt onder art. 6.8: rechtmatigheid was voor persoon onmogelijk
    - maar: onterecht vereisten uit art. 5.226 BW overgenomen
    - beter: aansluiten bij strafrecht (zie [ECLI:BE:CASS:2021:ARR.20210525.2N.10](https://eur-lex.europa.eu/eli/be/cass/2021/arr/20210525/2n/10))
  - dwang → gedrag = onrechtstreeks gestuurd door onweerstaanbare kracht
    - gedrag = gewild maar wil ≠ 'vrij'
    - ontbreekt in art. 6.9 (*dixit* RvS)
    - maar: bij dwang is rechtmatigheid onmogelijk = 'overmacht' (art. 6.8)

Verwijtbaarheid (*culpabilité*)

- Schuld veronderstelt dat rede (*la raison*) onrechtmatigheid kon vermijden
  - vereist niet dat persoon *wist* dat gedrag onrechtmatig was
  - volstaat dat (concrete) persoon *kon weten* dat gedrag onrechtmatig was
- Dus ondanks toerekenbare onrechtmatigheid geen aansprakelijkheid indien onrechtmatigheid niet 'geweten' doordat
  - ongeldig maar schijnbaar geldig overheidsbevel = rechtsdwaling (art. 6.9, 1°)
  - bij inbreuk op objectief recht
    - geschonden rechtsregel niet kenbaar = rechtsdwaling (art. 6.9, 1°)
    - toepasselijkheid rechtsregel niet kenbaar = feitelijke dwaling (art. 6.9, 1°)
  - bij inbreuk op subjectief recht
    - als recht niet-tegenwerpbaar = rechtsdwaling (art. 6.9, 1°)
  - bij onzorgvuldigheid
    - schade onvoorzienbaar = risico onkenbaar = feitelijke dwaling (art. 6.9, 1°)

Onzorgvuldigheid en Voorzienbaarheid Schade

- Gangbare doctrine: voorzienbaarheid schade $\in$ onzorgvuldigheid (onrechtmatigheid)
  - kan niet verklaren waarom persoon die risico kent onvoorzienbaarheid (= wat matmens voorziet) niet kan inroepen
  - lijkt beoordeling onrechtmatigheid o.b.v. intern kenmerk persoon (capaciteit):
“matmens met deze kennis zou niet...” [zie *slide 5*]
- Accurater: voorzienbaarheid = vereiste voor schuld bij onbewuste onzorgvuldigheid
  - risico gekend $\rightarrow$ bewuste schuld (*luxuria*) $\rightarrow$ aansprakelijkheid
 $\rightarrow$ geen voorzienbaarheid vereist i.g.v. bewuste onzorgvuldigheid
  - risico niet gekend
    - risico kenbaar $\rightarrow$ onbewuste schuld (*negligentia*) $\rightarrow$ aansprakelijkheid
    - risico niet-kenbaar $\rightarrow$ geen schuld (dwaling: art. 6.9, 1°) $\rightarrow$ geen aansprakelijkheid

Conclusie m.b.t. Subjectief Element Foutbegrip

- Gangbare doctrine: subjectief element van fout bestaat uit
    - afwezigheid overmacht en dwang → ('willens') gedrag = toerekenbaar
    - afwezigheid onoverkoombare dwaling → ('wetens') gedrag = verwijtbaar
  - Wetsvoorstel: alleen aansprakelijkheid voor niet gerechtvaardigde fout (onzorgvuldigheid of inbreuk op recht) indien
    - afwezigheid 'overmacht' (= onmogelijke rechtmatigheid, omvat dwang)
    - afwezigheid onoverkoombare dwaling
- Inhoud van subjectief element = behouden → van opheffen geen sprake
- Enige verschil = woordje 'fout' gebruikt voor deel van objectief element AGF
    - maar woord 'fout' alleen zo gebruikt in art. 6.7 zelf
    - niet in art. 6.6, 6.13 – 6.15, 6.21, 6.22 & 6.29: daar 'oude' gangbare begrip!

Toerekeningsvatbaarheid & Schuldbekwaamheid

- Onrechtmatigheid = niet-toerekenbaar indien
  - gedrag rechtstreeks door te grote kracht → gedrag niet gewild = overmacht
  - gewild gedrag onrechtstreeks door te grote kracht → wil niet vrij = dwang
  - persoon geen vrije wil heeft → persoon = niet-toerekeningsvatbaar
- Toerekenbare onrechtmatigheid = niet-verwijtbaar (geen schuld) indien
  - onrechtmatigheid niet gekend en niet kenbaar → geen tekortkoming van rede = onoverkoombare dwaling
  - persoon niet over de rede (onderscheidingsvermogen, *capacité de discernement*) beschikt → persoon = schuldonbekwaam
- Is er dan misschien terzijde schuiven van vereiste van toerekeningsvatbaarheid en schuldbekwaamheid?

Geestesgestoorden

- Geestesgestoorde heeft geen vrije wil en/of beschikt niet over rede
- Oud BW: geestesgestoorde kan geen fout begaan want onrechtmatigheid kan
  - niet toegerekend en/of niet verweten
    - geen schuld → geen fout → geen aansprakelijkheid o.b.v. art. 1382
  - art. 1386*bis*: ‘schuldloze’ aansprakelijkheid naar billijkheid
- Art. 6.12 = omgekeerde formulering van zelfde operationele rechtsregel
  - geestesgestoorde is aansprakelijk voor schade door diens ‘fout’ (in welke zin?)
  - rechter kan schadeloosstellingsverbintenis beperken o.b.v. billijkheid
  - maar niet lager dan door aansprakelijkheidsverzekering gedekte bedrag
- Potentiële schending gelijkheidsbeginsel: als aantasting geestesvermogen
  - aanhoudend, inherent aan persoon → matigbare aansprakelijkheid (art. 6.12)
  - momentaan, niet inherent aan persoon → geen aansprakelijkheid (art. 6.8)

Minderjarigen

- Mens = geboren met wil, maar niet met onderscheidingsvermogen
  - kind voor bereiken ‘jaren des onderscheids’ = *infans* = schuldonbekwaam
- Oud BW
  - *infans* geen schuld → geen fout → geen aansprakelijkheid o.b.v. art. 1382
  - minderjarige met onderscheidingsvermogen: aansprakelijk indien fout
  - gangbare doctrine: *in concreto* te bepalen of onderscheidingsvermogen
  - operationele regel: ngl. type en ernst van de onrechtmatigheid tussen 7-9 jaar
- Wetsvoorstel
  - persoon < 12 jaar = niet aansprakelijk (art. 6.10)
  - minderjarige ≥ 12 jaar (art. 6.11) = aansprakelijk voor diens ‘fout’ (welke zin?)
    - rechter kan schadeloosstellingsverbintenis beperken o.b.v. billijkheid
    - RvS: rekening houdend met “hogere belang van het kind” (art. 22*bis* Gw.)
    - maar niet minder dan bedrag gedekt door aansprakelijkheidsverzekering

Verenigbaarheid met het Gelijkheidsbeginsel

- *Ratio* immuniteit personen < 12 jaar =
  - ontbreken onderscheidingsvermogen: hen kan niets verweten (= geen schuld)
  - vaste leeftijdsgrens voor rechtszekerheid & efficiënte conflictbeslechting= conform gelijkheidsbeginsel als onderscheidingsvermogen pertinent
  - dat is alleen zo als aansprakelijkheid gebaseerd op schuld
  - immuniteit voor afgeleide & objectieve aansprakelijkheden = betwistbaar!
- Aansprakelijkheid 'inherent' geestesgestoorden (geen schuld) behandeld
  - zoals minderjarigen ≥ 12 jaar (met schuld) = gelijke behandeling van ongelijken
  - niet zoals personen < 12 jaar (geen schuld) = ongelijke behandeling gelijken
- Alleen matiging 'omdat het hun verdere leven kan belasten' voor
  - minderjarigen ≥ 12 jaar en 'inherent' geestesgestoorden (art. 6.11 en 6.12 BW)
  - bestuurders van rechtspersonen (art. 2.57 WVV)
  - waarom niet voor anderen voor wie aansprakelijkheid zwaarder kan wegen?

Kortom ...

- Voorgestelde bepalingen verhinderen voortzetting bestaande praktijk niet
  - behalve inzake aansprakelijkheid van
    - kinderen < 12 jaar
      - niet aansprakelijk voor fouten = verhoging leeftijd immuniteit
      - niet objectief aansprakelijk (maar gebeurde dit vaak?)
    - minderjarigen $\geq$ 12 jaar: voortaan matigbaar als niet verzekerd
- Dus: van enige objectivering van fout (zoals in Frankrijk) geen spoor
- Gemiste kansen:
  - recht niet meer kenbaar gemaakt: al te slordige formuleringen (overgenomen)
  - eenheidsleer niet kritisch (her)bekeken
  - gevolgen noodtoestand niet onderzocht en overwogen
  - gevolgen toestemming & risico-aanvaarding benadeelde niet grondig bekeken
  - geen algemene doordachte regeling matiging & immuniteit (art. 10-11 Gw.)

Aansprakelijkheid voor Eigen Gedrag

in het Wetsvoorstel Boek 6 (55K3213001)

Prof. dr. Marc Kruithof (UGent)